

KITEKINTÉS**Francia nőkép az alsó fokú oktatás tankönyveiben: pedagógiai előírások és a társadalmi valóság (1880-1940)**

„A nő a hall őrzője. A helye otthon van, szülei vagy férje házában...; éppen a hall az, amire tartalékolnia kell az összes báját és jó humorát... Egy nő, aki nem szereti az otthonát, vagy nem érez kedvet a házimunkához, nem maradhat soká érényes asszony.” Ilyen instrukciókat és figyelmeztetéseket adott Madame Henry Gréville egy, az alapfokú oktatásban széles körben használt erkölcsi és társadalmi viselkedést oktató tankönyvben a XIX. század vége felé. Gréville tanításai megerősítették az Oktatási Minisztérium elképzeléseit, mely elrendelte, hogy az alsó fokú oktatásban a fiúkat a munka ill. a katonaszerepre, míg a lányokat a háztartás vezetésére ill. más női munkákra kell felkészíteni.

A nőktől ill. férfiaktól elvárt szerepek, és azok különbségeinek ábrázolása felfedi a Harmadik Köztársaság vezetőinek elfogultságait. Felmerül a kérdés, hogy ez az ábrázolás valóban reális képet ad-e azoknak a lányoknak az életviteléről, akik befejezték az alapfokú iskolát. A Harmadik Köztársaság az előző rezsimek (elsősorban a Júliusi Kormány ill. a Második császárság) által formált oktatási rendszert örökölt. Az 1880-as törvényhozási reform némileg módosította ugyan az oktatási törvényeket, de semmiképp sem küszöbölt ki a legfeltűnőbb vonásait. A II. világháború előtti francia oktatási rendszernek két szembevetendő hagyománya: a nemek szegregációja és a társadalmi osztályok szétválasztása. Az oktatási reform (1881-1882) az alsó fokú közoktatást ingyenessé tette és szekularizálta, valamint bevezette az iskolakötelezettséget 6-13 éves korig. Hozzá kell tenni azonban, hogy a fiúknak és a lányoknak is csak igen kis hányada jutott el a középfokú oktatásig a Harmadik Köztársaság ideje alatt.

A tankönyvek értékes forrásként szolgálnak arra nézve, hogy meghatározzuk, hogyan ábrázolták a gyerekek számára a nemek ill. a társadalmi osztályok közti különbségeket. Bár a tankönyvek az iskolai tapasztalatoknak csak egyetlen dimenzióját kínálják, (nem árulják el pl. hogy milyen interakció lehetett tanár és diák közt, milyen kapcsolat volt az iskola és a közösség közt stb.) Bemutatják viszont azt, hogy a nevelők meggyőződése szerint, milyennek kell lennie, még akkor is, ha ezek nem mindig tükrözik a valóságot.

Egy vizsgálat során a szerző 142 állami és 43 katolikus iskolai tankönyv szöveg-vizsgálatát végezte el, melyek kiválóan illusztrálják, nem csak a kívánatos női személyiségjegyeket és szerepeket, hanem a vidéki- és városi kereteket, valamint a társadalmi osztályok és vallások közti különbségeket is.

A Harmadik Köztársaság idejében még mindig a kedvencek közé tartozott a XVII. században élt Fénelon abbé által írt értekezés a nőnevelésről, az első generációs republikánus nevelők és a katolikusok közt egyaránt. Emellett Madame Gréville fent említett erkölcsnevelő könyvecskéje is különösen fontos gyűjteménye a nők kötelességeire vonatkozó állításoknak. Az 1889-ben a Minisztérium által jóváhagyott könyv 29 kiadást

ért meg, és 1909-ben még mindig szerepelt a minisztérium által elfogadható állami iskolák könyvlistáinak legtöbbszörén. Gréville könyvében az ideális nő otthon marad, háztartást vezet, férjének és gyerekeinek szenteli magát. Állandóan tevékenykedik, a tisztaságot és a rendet egyaránt fontosnak tartja. Mindig nagyon bájos, kedves, türelmes, szerény, jótékony és visszafogott. Az élet állandó kötelességeihez és unalmas életében tapasztalt csalódottságokhoz „vidám rezignációval” viszonyul. Ha ezekből a jellemvonásokból hiányzik valamelyik, vagy magatartásbeli bűnt, erkölcstelenséget követ el, hibája sokkal komolyabb, mintha férfi tette volna – hangsúlyozza a szerző –, hiszen a nőnek erkölcsi példát kell adnia az egész családjá számára. Férjével való kapcsolatában tudja, hol a helye, de ugyanakkor finoman és elmésen befolyásolja urát. Ha a férj kimaradzik, az a feleség hibája. A tizenegy-tizenhárom éves olvasókat emlékeztették arra is, hogy a Polgári Törvénykönyv 213. cikkelye előírja: ha a nők engedelmeskednek hitvesüknek, cserébe védelmet és anyagi támogatást kapnak.

Gréville és más nevelők elvárták a nőktől, hogy a társadalmat nagyban, saját családjukon túltekintve is szolgálják. Az asszony úgy járulhatott hozzá a társadalmi rend fenntartásához, hogy férje otthoni életét boldoggá teszi, és ezáltal távol tartja őt pl. attól, hogy kabaréba járjon, vagy lebeszéli arról, hogy folytassa a sztrájkot, hiszen az valószínűleg ártani fog a családjának, és sokkal kevésbé kívánatos a társadalom számára is, mint a békés vita munkáltató és munkás közt. A nők hazafias kötelességei közé tartozott az is, hogy harcra ösztönözze férjét és fiait háború idején, vagy tudjon annyit a kormány munkájáról, hogy férjével politikai vitákat folytathasson. De ha a vita túlnő a politikai kérdéseken, akkor a feleség kötelessége, hogy csöndben maradva, beszüntesse az érvelést, megőrizve ezzel a családi harmóniát.

Gréville magatartási szabályainak többsége más, republikánus lányoknak szóló könyvekben, és jó néhány katolikus iskola számára írt szövegben is megjelenik.

Gréville könyvének katolikus megfelelőjét Anne-Louise Masson írta meg *Manuel de morale et d'instruction civique* című művében. Szinte ugyanazt a dichotómiát állapítja meg a nő belső és a férfi külső szerepvállalása közt. A férfiak alkotják a törvényeket, a nők teremtik a szokásokat – jelentette ki. Szerinte az ideális nő olyan, mint egy óra, mely csak akkor mondja meg az időt, ha valakinek szüksége van rá.

A katolikus és republikánus tankönyvek valójában nem a nő szerepéről vallott nézeteikben különböztek, hanem abban, ahogyan a vallás és a válás kérdéseiről vélekedtek.

Míg az erkölcsi nevelés kalauzai határozott állításokat, ajánlatos és tiltott gondolatokat és tetteket közvetítettek a nők számára, addig az olvasásra szánt szövegek olyan hőskről és hősnőkről szóló szövegeket tartalmaztak, amelyekkel a fiúk és a lányok azonosulni tudtak. Ezek jól illusztrálják azokat a különböző társadalmi kereteket, melyekben a lányok számára elérhető szerepek működtek.

(Kaminski Wanda: Historical Controversy as an Educational Tool: Evaluating elements of a teaching-learning sequence conducted with the text „Dialogue on the Ways that Vision Operates” = International Journal of Science Education; 4/2/2007, Vol.29 Issue 5, p617-642.)

**

Történelmi vita, mint oktatási módszer

A látás optikai mechanizmusának története ösztönözte egy oktatási segédlet kifejlesztését. Tizenkét éves diákoknak a látásról folytatott vitáját tanulmányozták. Többségük úgy magyarázta, hogy a látás olyan valaminek az eredménye, ami vagy a tárgyról, vagy a szemből jön. Néhányan úgy gondolták, hogy a fény csak akkor hatol a szembe, ha káprázik. Ilyen ötletek az ó- és a középkori tudománytörténetben is megtalálhatók. Az ókoriak különösen a látás irányában nem tudtak megegyezni, míg Alhazen egy 11. századi vita során megteremtette a konszenzus lehetőségét, miszerint a fény lehet az ösztönzés a szem számára. A szerzők egy rövid drámát írtak *Dialogue on the Ways that Vision Operates* címmel, mely ezekre a történelmi elemekre, különösen a fény irányáról szóló vitára és Alhazennek a fényről vallott eszméire utal. A szöveget a tanítástanulás folyamatába illesztve, azt tapasztalták, hogy a tizenkét-tizenhárom éves gyerekek körében sokat segített, hogy a diákok azonosulhattak a drámában megjelenített tudósokkal.

(Kaminski Wanda: Historical Controversy as an Educational Tool: Evaluating elements of a teaching-learning sequence conducted with the text „Dialogue on the Ways that Vision Operates” = International Journal of Science Education; 4/2/2007, Vol.29 Issue 5, p617-642.)

Pallós Zsuzsanna